

KENTSEL PEYZAJ TASARIMI AÇISINDAN TARİHİ KAYSERİ KENT MEYDANININ (CUMHURİYET MEYDANININ) İRDELENMESİ

Aslıhan TIRNAKÇI

Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir

Sorumlu yazar: aslihanerdoğan@nevsehir.edu.tr

Aslıhan TIRNAKÇI: <https://orcid.org/0000-0002-0122-5637>

Please cite this article as: Tırnakçı, A. (2020) Kentsel peyzaj tasarımı açısından tarihi Kayseri kent meydanının (Cumhuriyet Meydanının) irdelenmesi, *Turkish Journal of Forest Science*, 4(2), 314-332.

ESER BİLGİSİ / ARTICLE INFO

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş 17 Temmuz 2020 / Received 17 July 2020

Düzeltilmelerin gelişi 2 Ekim 2020 / Received in revised form 2 October 2020

Kabul 2 Ekim 2020 / Accepted 2 October 2020

Yayınlanma 24 Ekim 2020 / Published online 24 October 2020

ÖZET: Meydanlar, tarihi boyunca insanların fiziksel, kültürel ve sosyal yönden birçok aktivite de bulunabildiği açık mekânlar olarak tanımlanabilir. Kentin kültürünü yansıtan ve geçmişle bugün arasında bağlantı kuran bu açık mekânlar sahip oldukları fiziksel, estetik ve sosyo-psikolojik özellikleri ile kentin kimliğini yansıtır. Meydanlar ilk kentsel açık alanlar olup geçmiş ile bugün arasında bağ kuran alanlardır. Tarihi kent meydanları, bulunduğu kent ve kentin tarihi ile özdeşleşmiş kamusal açık alanlardır. Bu çalışmada ilk olarak Cumhuriyet meydanının tarihi süreçteki oluşumu, değişimi ve gelişimi incelenmiştir. Daha sonra Kayseri kent merkezinde yer alan ve yoğun kullanım potansiyeline sahip Tarihi Cumhuriyet Meydanı, belirlenen peyzaj tasarım ilkeleri çerçevesinde irdelenmiş ve öneriler getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kent meydanı, Peyzaj tasarımı, Kayseri

INVESTIGATION OF KAYSERİ HISTORICAL URBAN SQUARE (CUMHURİYET SQUARE) IN TERMS OF URBAN LANDSCAPE DESIGN

ABSTRACT: Squares can be defined as open spaces where people can carry out many physical, cultural and social activities throughout history. These open spaces, which reflect the culture of the city and connect between the past and the present, can reflect identities of the cities regarding to their physical, aesthetic and socio-psychological properties. The squares are the first urban open spaces which connect between past and the present. Historical city squares are public open spaces which identify with the city and city's history. In this study, firstly, was adressed the formation, change and development of Cumhuriyet square during the historical period. Then, the Historic Republic Square, which located in Kayseri city center with a potential for intensive use, have been analyzed in terms of determined landscape design principles and some suggestions were proposed.

Keywords: Urban square, landscape design, Kayseri

GİRİŞ

Bir kentte; kamu binalarının yerleşim yerleri, tören yerleri, toplanma ve dağılma alanları, binalar çevresinde yer alan eğlence ve dinlenme alanları, alışveriş ve pazar yerleri, ticaret merkezleri çevresindeki alanlar ve trafik kavşaklarıyla ilişkili alanlar mekân çeşitliliğini ortaya koyarlar (Moughtin, 1992; Uçak, 2000). Kent dokusunu oluşturan bu farklı kullanımlar arasındaki bağlantıyı kent içindeki meydan veya meydanlarla kurmak mümkündür (Bağbaşı, 2010).

Kent meydanları, belirli bir düzen içinde hareket etmeye zorlamayan, insanlarda durma eylemini uyandıran, bireylerin buluşma noktası olarak kullandığı, çok çeşitli toplu aktivitelere olanak veren, cadde ve sokaklarla kent bütününi ilişkilendiren kamusal açık alanlardır (Lynch, 1960; Krier, 1984; Kılıç, 2001). Meydanlar genellikle kent merkezinde ya da kent merkezine yakın yerlerde bulunmaktadır (Şavklı ve Yılmaz, 2013). Kent meydanları; kent halkı tarafından kent yaşamı ile ilgili olarak her amaçla kullanılan ve kentliler için büyük öneme sahip alanlar olup kentin odak noktasını oluşturmakta (Özer ve Ayten, 2005), bulunduğu toplumun sosyo-kültürel değerlerini yansıtarak, toplumsal değişimleri ortaya koymaktadır (Uçak, 2000).

Zucker (1959)'a göre meydanlar sınırları mimari elemanlar tarafından belirlenmiş, toplumsal işleve sahip ve belirli bir şehir dokusuyla bütünleşmiş kent parçasıdır. Kent meydanlarında görsel her yaklaşım bir çekim ya da vurgu elemanıdır (bina, anıt, heykel, çeşme vb.) sağlanır ve bu elemanlara ulaşıncaya algı bir başka noktaya, mekâna yönlendirilir (Gültekin, 1996). Meydanı çevreleyen binalar dizisi, sert zemin genişliği ve gökyüzü meydan içinde mekânı sınırlayan elemanlardır. Bu elemanların niteliklerine göre Zucker (1959) meydanları;

- Mekânı kendiliğinden içine alan kapalı meydanlar,
- Bir binanın odak noktasını oluşturduğu baskın meydanlar,
- Bir çekirdek etrafında oluşan merkezi meydanlar,
- Farklı yapıların bir araya gelerek oluşturduğu gruplanmış meydanlar,
- Alan sınırlarının kesin hatlarla belli olmadığı amorf meydanlar olmak üzere beş gruba sınıflandırmıştır.

Karaman (1989) ise meydan tipolojilerini niş, kare, dikdörtgen, L, yarım daire ve üçgen olmak üzere altı gruba sınıflandırmıştır. Fonksiyon ve özelliklerine göre ise meydanları Tarihi Meydan, Trafik Meydanı, Mimari Meydan, Resmi Meydan ve İskele Meydanı şeklinde ayırmak mümkündür (Kır, 2009).

Kamusal mekân olarak meydanların tarih boyunca sürekli değişim ve gelişim göstermesine karşın tarihi ve kültürel, ticari, trafik, estetik ve rekreasyonel gibi birçok sosyal ve fiziksel işlevleri vardır (Kır, 2009). Bu bağlamda sahip olduğu fonksiyona göre meydanlar, kente kimlik kazandıran mekânlardır (İnceiş, 2006).

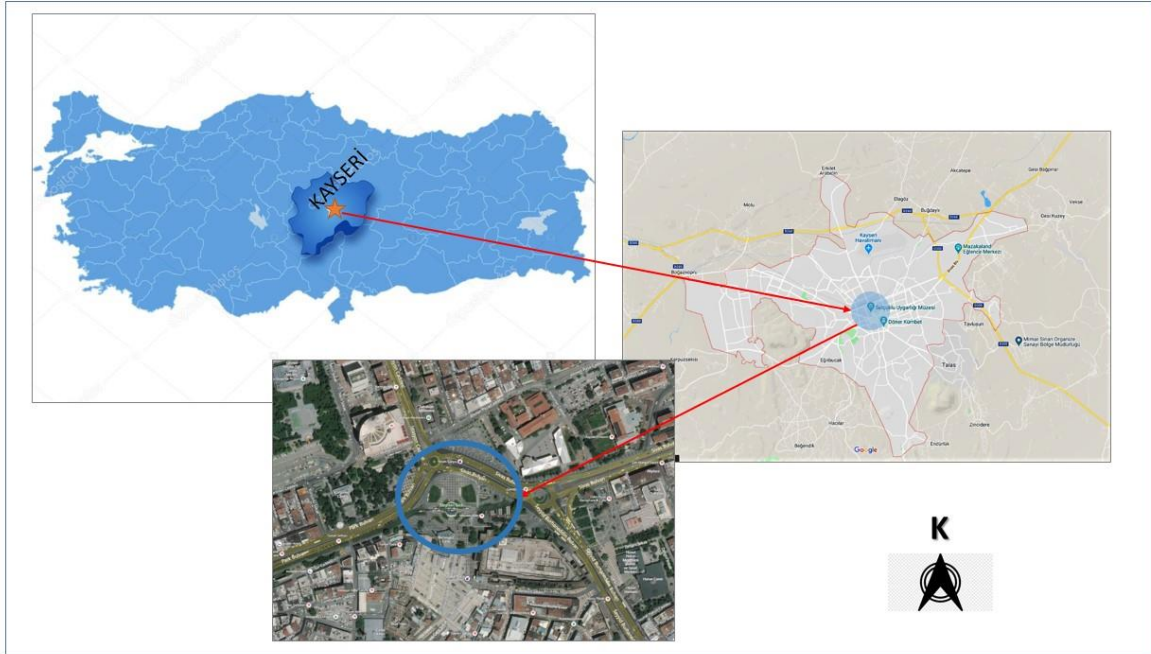
Kentsel tasarımın en önemli bileşenlerinden biri olan kent meydanları, birçok Avrupa kentinde yönetim binalarının etrafındaki alanlar olarak ortaya çıkarken, ülkemiz de ise Cumhuriyet'in ilân edilmesiyle birlikte özellikle idari yapıların önünde oluşturulmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemine ait tipik kent meydanları, vilayet konakları ve bunların önünde vilayet meydanları şeklinde olup, ulusal törenlerin, bayramların kutlandığı, çeşitli toplantı ve mitinglerin yapıldığı ve siyasal bilgi akışının sağlandığı alanlardır (Bilgehan, 2006; Soydan vd, 2013).

Bu çalışmada Kayseri kent dokusunun yapı taşı olan ve yaya/taşıt ulaşılabilirliği açısından yoğun olarak kullanılan tarihi Cumhuriyet Meydanı mekân kurgusu kentsel peyzaj tasarım ilkeleri doğrultusunda irdelenmiş, mekân-kültürel miras, tarihi kimlik ve kent kimliği kapsamında sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik öneriler getirilmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

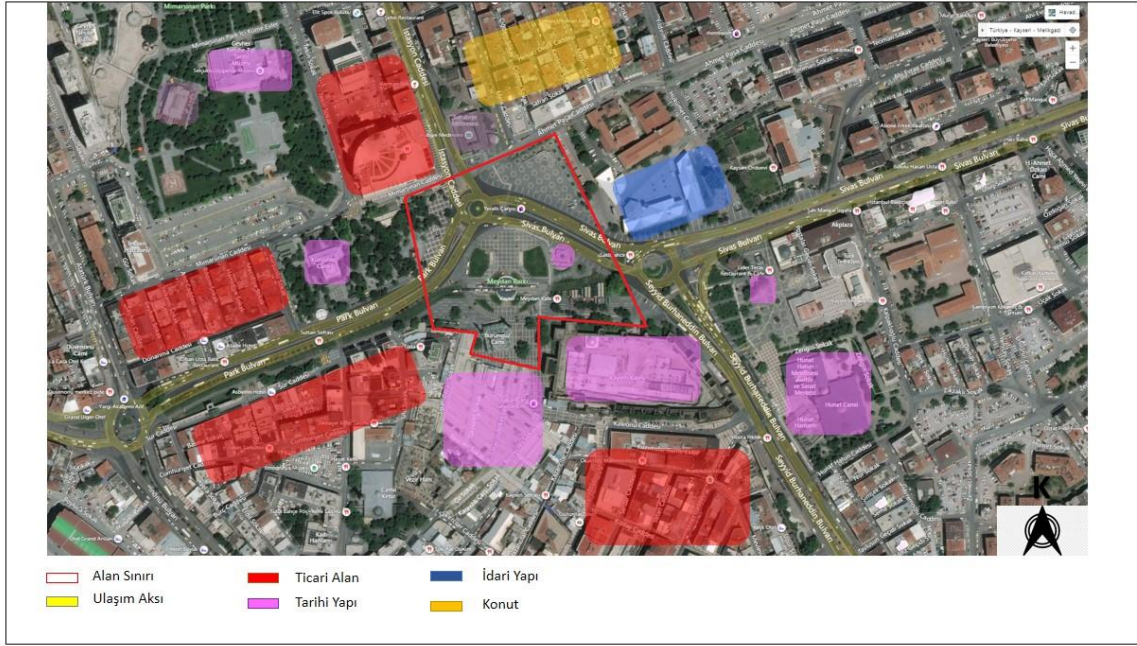
Materyal

Çalışmanın ana materyalini Cumhuriyet Meydanı oluşturmaktadır. Kayseri ili, Melikgazi ilçesinde yer alan meydanın kuzeyinde İstasyon Caddesi, batısında Park Bulvarı, doğusunda Sivas Caddesi ve güneydoğusunda Seyit Burhanettin Bulvarı bulunmaktadır. Bu caddelerin kesişim noktasında yer alan meydan kentin önemli düğüm noktalarından biri olma özelliğini taşımakta ve tarihi kent merkezinde şehrin merkezi konumunda bulunmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma alanı konumu

Kayseri Tarihi Cumhuriyet kent meydanı 110 bin metrekare büyüklüğünde ve içerisinde 15 adet tarihi eseri barındırmasıyla Türkiye'nin yüz ölçümü bakımından en büyük kent meydanıdır (Hovardaoğlu ve Akin, 2010). Tarihin farklı dönemlerinde (Roma, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi) farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmış ve farklı kültürlerin yerleştiği dini, idari, ilmi ve ticari merkez olan ve bu dönemlere ilişkin yapıların günümüze ulaşmış örneklerinin bulunduğu Cumhuriyet Meydanı kuzeyinde Sahabiye Medresesi, kuzey batısında Kurşunlu Camii, güneyinde Kayseri Kalesi ve Kapalı Çarşı, doğusunda Vilayet Binası ile çevrelenmiştir. Ayrıca meydan ve yakın çevresinde çok sayıda iş merkezi, çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ve ticari alanlar bulunmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Çalışma alanı yakın çevre analizi

Çalışmada yardımcı materyal olarak konu ve çalışma alanı ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalardan, bilgi ve belgelerden faydalanılmıştır.

Cumhuriyet Meydanı'nın Tarihsel Gelişimi

Tarihi 19.yy'a kadar uzanan Cumhuriyet Meydanı Kayseri kentinin en önemli kamusal açık alanlarından biridir. İlk olarak Vali Muammer Bey tarafından 1910'lu yıllarda Hükümet konağından Talas'a, Serçeönü'nden Kurşunlu Camii'ne, Sivas Kapısı'ndan kentin güneydoğu sınırına doğru caddelerin açılması kararı alınmasıyla birlikte bu üç caddenin kesişim noktası meydan olarak ifade edilmiştir (Hovardaoğlu ve Akın, 2010).

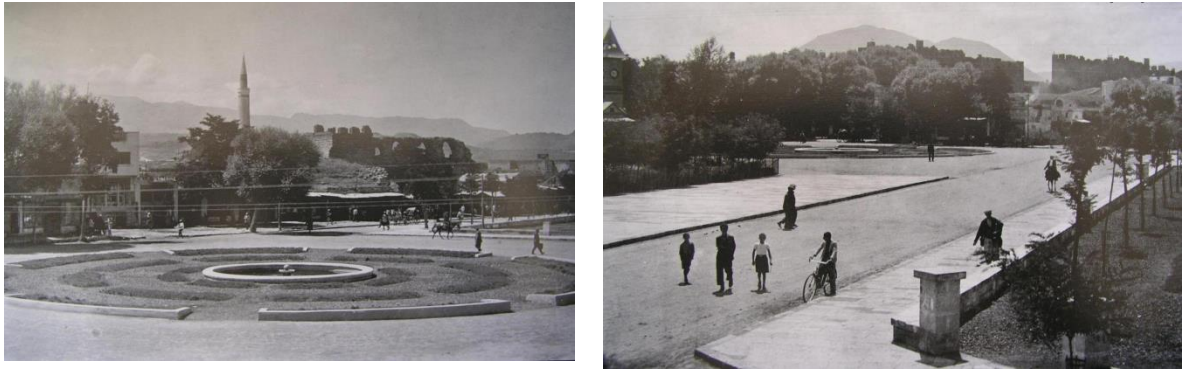
1881-1901 yılları arasında sebze bahçesi olan Cumhuriyet Meydanı'nın büyük bir bölümünü istimlak edilerek bu alana Sultan Ahmet Meydanı örnek alınarak "millet bahçesi" adında bir park yapılmıştır (Karatepe, 1999). Sultan Abdülhamid Han döneminde büyük şehirlere saat kulesi ve muvakkithane (saat ayarlama enstitüsü) yapılmasına karar verilmiş, 1906 yılında Hükümet Konağı'nın bahçesine Saat Kulesi yapılmıştır. Kayseri Saat Kulesi ve Muvakkithanesi şehrin ve meydanın önemli sembollerinden biridir (Karatepe, 1999) (Şekil 3).

Şekil 3. Kayseri Saat Kulesi ve Muvakkithanesi ((Faruk Yaman Arşivinden; Orijinal, 2020)

1915 yılında kalenin meydan tarafında bulunan hendekler doldurularak bu alana içinde mermerden bir şadırvanın olduğu "Şule Parkı" adında bir bahçe yaptırılmıştır. Park iç kalenin hemen kuzeyinde olup günümüzde Atatürk heykelinin bulunduğu alanda yer almıştır (Karatepe, 1999). 1930'lu yıllara kadar kent merkezine "At Meydanı" adı verilmiştir. "Kayseri Sancağı 1922" adlı kitapta meydana birçok idari ve ticari dairelerin yer aldığı, bir belediye bahçesinin bulunduğu ve Cuma Pazarının bu meydanın bir kısmında kurulduğu ifade edilmektedir (Kars, 1995).

Kayseri'nin ilk imar planında (1935) meydana "Hükümet Meydanı" adı verilmiştir. 1935 yılında ilk kez modern anlamda kent meydanı düzenlemesi yapılmış; idari, dini ve ticari yapılar Cumhuriyet Meydanı çevresinde konumlanmıştır. Bu çalışma ile birlikte meydan yeni kamu yapıları, bahçe, park gibi açık alan düzenlemeleri ile modern bir çehreye sahip olmuştur (Arın Samancı, 2019) (Şekil 4).

Şekil 4. Cumhuriyet Meydanı ilk düzenlemesi 1935 (Arın Samancı, 2019)
(Faruk Yaman Arşivinden)

1960'lı yıllarda temeli atılan Yer altı Çarşısı, 1979 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır (Karatepe, 1999). 10.000 m² kapalı alan üzerine kurulan çarşının dört giriş kapısı bulunmaktadır (Şekil 5).

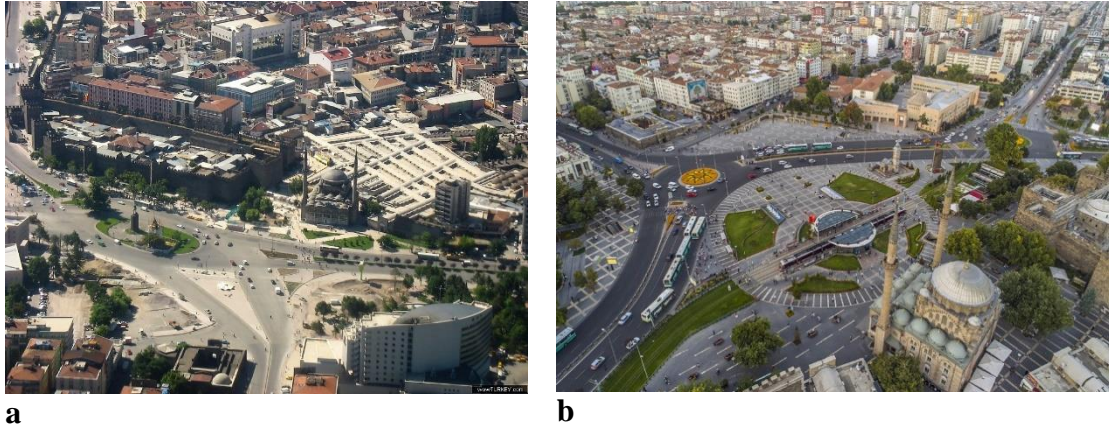

Şekil 5. Kayseri Yeraltı Çarşısının kapladığı alan ve giriş kapıları

1960-1970'li yıllar arasında özellikle bazı anıtsal yapıların çevresi yıkılarak açık alan olarak düzenlenmiş, Cumhuriyet Meydanı'nın sınırları genişlemiş ve değişmiştir (Hovardaoğlu ve Akın, 2010).

Cumhuriyet döneminde kentin simgesi Atatürk heykelidir. Bugün meydanda yer alan heykel meydan için yaptırılan üçüncü Atatürk heykelidir (Erkiletlioğlu, 1998). Ayrıca bu dönemde Cumhuriyet Meydanında bulunan Bürüngüz Camii önünde bulunan ticaret yapıları da yıkılmış, caminin önü açılmıştır (Tekinsoy, 2011).

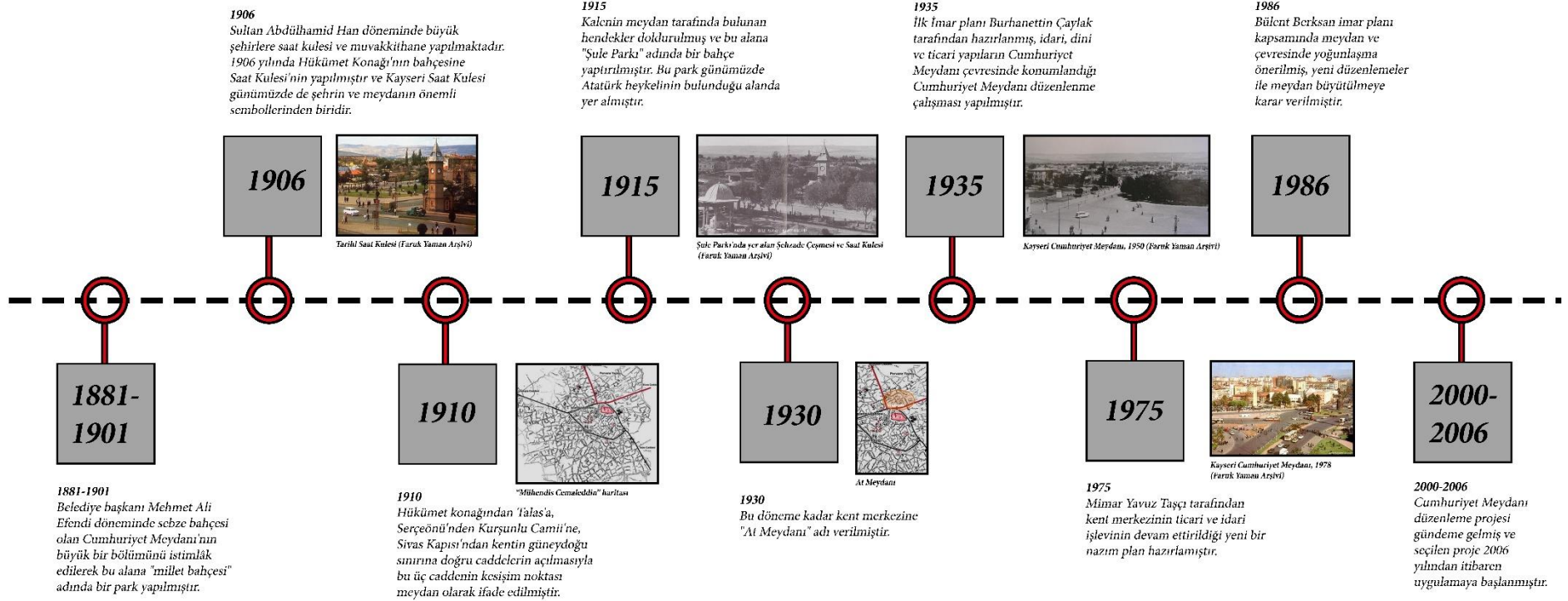
1999 yılında Vilayet Konağı önündeki büyük alan otopark olarak kullanılmaktadır. Kent merkezinde otopark olması ve yeraltı çarşısının bacasının meydanda bulunması alanı plansız ve bakımsız göstermektedir. 2000'li yıllarda Cumhuriyet Meydanı düzenleme projesi yeniden gündeme gelmiş, 2006 yılından yapılan yarışma sonucu seçilen proje uygulamaya başlanmıştır (Tekinsoy, 2011) (Şekil 6). Koruma-kullanma dengesi gözetilerek ve yenileme amacıyla yola çıkılmış, alan yeni toplu taşıma sistemi ve yaya ulaşım ağlarıyla birlikte değerlendirilerek Hunad Hatun Külliyesi, Ok Burcu Çevresi, Vilayet Önü, Sahabiye Medresesi, Mimar Sinan Parkı, Kaleönü ve Kapalı Çarşı girişi olmak üzere alan dört bölgede parçalı uygulanmıştır (Tablo 1).

Şekil 6. Kayseri Cumhuriyet Meydanı (**a:** 2006 yılından önceki hali; **b:** Günümüzdeki hali, Anonim, 2020a)

Tablo 1. Kayseri Tarihi Kent Meydanı'nın zaman içindeki dönüşümü (Orijinal, 2020)

KAYSERİ CUMHURİYET MEYDANININ ZAMAN İÇİNDEKİ DÖNÜŞÜMÜ

Yöntem

Çalışma yöntemi veri toplama, analiz ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır. İlk olarak Cumhuriyet Meydanı'nın tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra meydanın mevcut durumu, çalışma konusu ile ilgili yapılan çalışmalar ve alanda yapılan gözlemler ile birlikte alanın kentsel peyzaj tasarımı kapsamında mevcut kullanımına yönelik bütünlüklü bir değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirme aşamasında Bağbaşı (2010), Taşkın (2019) ve Mutlu (2016)'nın çalışmaları temel alınarak bir meydanı oluşturan, nitelik ve kimliğini belirleyen kentsel tasarım ilkeleri çalışma alanına göre revize edilmiş ve bir değerlendirme akışı oluşturulmuştur. Bu değerlendirme akışı şunlardır;

- Alan kullanımları (fonksiyon ve aktiviteler)
- Ulaşım durumu, hareket kolaylığı
- Okunabilirlik- ölçü
- Kimlik
- Simge/ Sembol öge
- Renk
- Bitkisel eleman
- Aydınlatma
- Alanda su kullanımı
- Kentsel donatı elemanlarının niteliği ve yeterliliği
- Yaya-taşıt çözümlenmeleri şeklinde belirlenen tasarım ilkeleri çerçevesinde çalışma alanı değerlendirilerek öneriler getirilmiştir.

BULGULAR

Cumhuriyet Meydanını Oluşturan, Nitelik ve Kimliğini Belirleyen Kentsel Tasarım İlkeleri Alan kullanımları (fonksiyon ve aktiviteler)

İstasyon Caddesi, Park Bulvarı ve Seyit Burhanettin Bulvarı meydanı üçe bölmektedir. Meydanın kuzey doğusunda Kayseri'nin tarihini anlatan bronz figürlerin asılı kaldığı duvarların sınırlandığı ve bir adet Atatürk heykelinin bulunduğu 6000 m²'lik bir tören alanı bulunmaktadır. Kuzeybatısında ise içinde tarihi Kurşunlu Camii, çiçekçiler sokağı ve çay bahçesinin bulunduğu 15000 m² lik Meydan Park bulunmaktadır. Alanın güneyinde bulunan dairesel geometrik şekle sahip kısım ise raylı sistem tarafından ikiye bölünmektedir. Üst kısımda kalan alanda Saat Kulesi, Atatürk Heykeli ile yeşil alan ve su kullanımı ile parçalanmış sert zemin kullanımı söz konusu iken alt kısımda kalan alanda ağaç altı oturma birimleri ve büfelerin bulunduğu bir alan kullanımı mevcuttur. Alanın tam ortasında ise raylı sistem durağı bulunmaktadır (Şekil 7). Meydan; şenliklere, konserlere ve festivallere ev sahipliği yaptığı kadar zaman zaman protesto ve gösteriler için de kullanılmaktadır (Şekil 8).

Şekil 7. Cumhuriyet Meydanı alan kullanımı (1:Tören alanı; 2:Meydan Park; 3: Saat Kulesi ve Atatürk Heykeli; 4: Büfeler; 5: Raylı sistem durağı) (Anonim, 2020b).

a

b

Şekil 8. a: Tören alanı (Orijinal); b: Meydanın toplu gösterilerdeki kullanımı (Anonim, 2020c)

Ulaşım durumu, hareket kolaylığı

Meydan; İstasyon Caddesi, Park Bulvarı, Sivas Caddesi ve Seyit Burhanettin Bulvarının kesişim noktasında yer almaktadır. Alana hem yaya olarak hem de araç kullanarak (özel, halk otobüsü, raylı sistem vb.) ulaşım oldukça kolaydır (Şekil 9). Meydanda bulunan tarihi-kültürel yapıların hem egzoz gazlarından daha az etkilenmesini sağlamak hem de kentlinin sosyalleşmesine olanak tanımak amacıyla meydan genelinde yayalaştırma öngörülmüş böylece yayalar için hareket kolaylığı sağlanmıştır. Ayrıca içerisinde Kapalı Çarşı, Kazancılar Çarşısı ve kentlinin alış-veriş yaptığı birçok mağazanın, bankanın bulunduğu Cumhuriyet Mahallesi'nde ana arterler ve ara arterler kapatılarak yayalaştırma çalışması yapılmış ve Cumhuriyet Meydanına kadar kesintisiz yaya ulaşımı sağlanmıştır.

Şekil 9. Çalışma alanı ve yakın çevresi ulaşım analizi

Okunabilirlik- ölçü

Cumhuriyet Meydanı; kuzey batısında Meydan Parkı gibi yeşil alanla genişlemekte, Sahabiye Medresesi, Kayseri Kalesi, Kapalı Çarşı, Vilayet Binası, Whyndam Grand Kayseri oteli ve birçok iş merkezi gibi yapılarla çevrelenmektedir. Etrafındaki bu yapılar meydanın sınırlarını oluşturmaktadır (Şekil 10). Güneyindeki Kayseri Kalesi meydandaki en belirgin sınırlayıcı öğedir. Ancak alan genelinde baskın sınırlayıcı bir öğe mevcut değildir ve kapalılık etkisi mevcut değildir.

Meydanda kullanılan Atatürk heykelleri, tören alanına oluşturulan fon duvar, büfe, ağaç altı oturma alanları gibi kullanımlarla meydan insan ölçeğine indirgenmiş, meydan etkisi ve okunabilirliğini kuvvetlendirilmiştir. Meydanı aydınlatan güneş ışığının yönü ve etkisi de meydanın sınırlarını belirginleştirir ve etkisini yoğunlaştırır (Gültekin, 1996). Bu bağlamda meydanın sınırları sabah ve akşam saatlerinde, güneş ışığı etkisinin az olduğu saatlerde daha belirgindir.

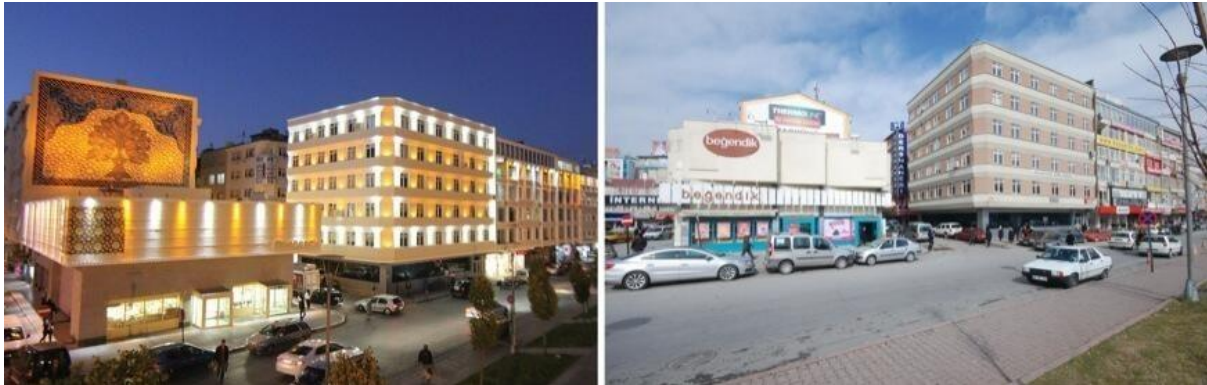

Şekil 10. Meydanın girişlerini imgeleyen Valilik Binası, Kayseri Kalesi ve Bürüngüz Camii

Kimlik

19. yüzyıldan itibaren Cumhuriyet Meydanı her dönemde kent için önemli bir merkez olma özelliğini korumuştur. Cumhuriyet Meydanı biçimsel olarak (Karaman, 1989) kare tip bir meydan olup vurgu meydandaki Atatürk Heykeli ve Saat Kulesine odaklanmaktadır. Meydan bir merkez etrafında form kazanmış merkezi (Zucker, 1959) meydan niteliğindedir. Meydan 3 ana yolun kesişim noktasında olması sebebiyle belirgin bir geometrik şekle sahip değildir. Meydan fonksiyon ve özellikleri itibariyle yapılan sınıflandırmada; Tarihi Kayseri Kalesi, Saat Kulesi, Sahabiye Medresesi, Bürüngüz Camii, Kurşunlu Camii, Kapalı Çarşı gibi farklı dönemlere ait tarihi eserlerin meydanda bulunması sebebiyle tarihi meydan niteliğinde iken, ulaşım ağının merkez noktası olması sebebiyle de trafik meydanı niteliğindedir. Ayrıca Vilayet Binası'nın meydanda bulunması ve resmi törenlerin bu alanda yapılması sebebiyle de resmi meydan niteliğine de sahiptir.

Meydan çevresindeki medrese, kale, kapalı çarşı gibi önemli bir tarihi geçmişe sahip birçok bina bulunmaktadır. Eserlerin etrafında bulunan ve mimari hiçbir özelliği olmayan, çirkin tabelalarla kaplı bu binalar yapılan cephe kaplama çalışması ile görüntü kirliliği kaldırılmış ve estetik olarak bir bütünlük sağlanmıştır. Bu bağlamda meydan ve meydana açılan caddelerde yapılan bu kapsamlı çalışma ile daha kimlikli bir meydan oluşturulmuş ve meydanın tarihi ve kültürel kimliği ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır (Şekil 11).

Şekil 11. Cumhuriyet Meydanında yapılan cephe çalışması öncesi ve sonrası (Anonim, 2020d)

Simge/ Sembol öge

Bir meydana yer alan objeler, o mekâna canlılık verip bir odak noktası özelliği kazandırırken, meydanın, sosyal ve kültürel anlamını da ortaya koyarlar (Trancık, 1986). Cumhuriyet Meydanı'nın da bulunan Atatürk Heykeli ve Tarihi Saat Kulesi meydanın odak noktasını oluşturmaktadır. Cumhuriyet Meydanı tarihi boyunca meydanın sembolü olmuş ve bu özelliklerini bugüne dek korumuş bu iki obje aynı zamanda mekânın kimliğini, sosyo-kültürel anlamını da ortaya koymaktadır. Özellikle ulusal ölçekte önemli günlerde, yılbaşlarında, eylem ve gösterilerde, coşkulu günlerde insanlar burada bir araya gelmekte ve sosyalleşmektedir (Şekil 12).

Şekil 12. Meydan da bulunan Saat Kulesi ve Atatürk Heykeli (Orijinal, 2020)

Renk

Meydan ve çevresinde sert zemin tasarımında tarihi çevre ve binalarda yapılan giydirme dikkate alınmış, doğal doku ve mimari doku özelliklerine uygun olarak zeminde andezit ve traverten malzeme kullanılmış ve alan genelinde bir harmoni yakalanmıştır. Meydan genelinde andezit döşeme zemininde traverten döşeme ile karelaç çalışılırken, tören alanında andezit döşeme zemininde traverten döşeme ile büyük kareler oluşturularak mekân meydan ölçeğine oranlanmıştır. Kayseri Kalesi ve Bürüngüz Camii önünde ise andezit zeminde travertenlerle hareketli birbirine paralel dikdörtgen döşeme çalışılmıştır. Kadınlar Çarşısı girişi zeminde travertenlerle oluşturulan karelaçlar turuncu granit küplerle hareketlendirilerek tanımlanmıştır. Meydan ve çevresinde kullanılan döşeme elemanlarının yönlendirme etkisi zıt renk kullanımı ile sağlanmıştır. Ancak meydanın tamamında giriş ve çıkışlar farklı noktalardan algılanabilir nitelikte değildir (Şekil 13).

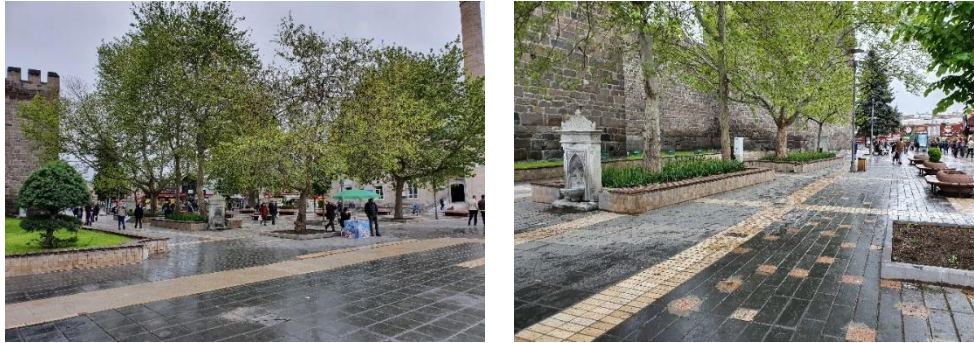

Şekil 13. Meydandaki döşeme çalışmaları (Orijinal, 2020)

Bitkisel elemanlar

Cumhuriyet Meydanı'nda çok sayıda tarihi eser olması sebebiyle tarihi binaların kapatılarak etkisini yitirmemesi mantığından yola çıkılmış genel olarak mevcut ağaçlar korunarak geniş alanlarda orta boyllu ağaçlar, çalı grupları ve yer örtücü bitkiler kullanılmıştır.

Meydandaki tören alanında kurgulanan bronz figürlerin asılı kaldığı duvara arkasında kurgulanan bitki kasalarına *Cupressocyparis leylandii* (Leylandi melez servisi), *Tilia tomentosa* (Gümüşi ihlamur) ve mevsimlik çiçekler kullanılarak fon oluşturulmuş ve mekân vurgulanmıştır. Tarihi Saat Kulesi ve Atatürk Heykeli'nin bulunduğu alan ile raylı sistem arasında *Picea orientalis* (Doğu ladini) kullanılarak bir bariyer oluşturulmuş ve mekânlar birbirinden ayrılmıştır. *Thuja orientalis* 'Pyramidalis Aurea' (Piramit formlu altuni doğu mazısı) kullanılarak Tarihi Saat Kulesi mekân olarak tanımlanmıştır. Bürüngüz Camii'ne yönelen ana meydanda simetri tasarım hâkim olup oluşturulan yeşil alanlar *Thuja orientalis* 'Compacta Aurea Nana' (Kompakt formlu bodur altuni doğu mazısı) ile sınırlandırılmış ve yeşil alanların ortasında *Euonymus japonica* 'Aurea' (Alacalı taflan) ile desen çalışması yapılmıştır. Sert zeminde kurgulanmış kare oturma mekânlarında ise *Cotoneaster salicifolius* (Söğüt yapraklı dağ muşmulası) ve *Rosa sp.* (Gül) kullanılmıştır. Kayseri Kalesi önündeki geniş tepe tacı yapan ağaçlar *Acer negundo* (Dişbudak yapraklı akçaağaç), *Fraxinus excelsior* (Adi dişbudak), *Platanus orientalis* (Doğu çınarı) korunmuş ve bu bitkiler kullanılarak ağaç altı oturma mekânlarının oluşturulduğu gözlemlenmiştir (Şekil 14).

Şekil 14. Kayseri Kalesi önünde geniş taç yapan ağaçların oluşturduğu mekân etkisi (Orijinal, 2020)

Aydınlatma

Kentin imgesi olan Cumhuriyet Meydanında yapılan aydınlatma çalışması ile gece de aynı yaşam ışığını yansıtmaktadır. Alan genelinde dikkat çekilmek istenen objeler aydınlatılarak vurgulanmıştır. Özellikle meydanda bulunan tarihi objeler yapılan aydınlatma ile vurgulanmıştır. Meydan genelinde yapılan yeterli ve etkili aydınlatma tasarımı ile güvenlik hissi oluşturulmuş ve tüm gün kullanımı sağlanmıştır (Şekil 15).

Şekil 15. Kayseri Cumhuriyet Meydanı gece aydınlatması (Anonim 2020b)

Alanda su kullanımı

Alanda su iki şekilde kullanılmıştır. Raylı sistem durağının olduğu alanda su, durağın biçimini tamamlayıcı şekilde çinilerle kaplı su duvarı şeklinde kullanılırken durağın ön kısmındaki alanda ise Bürüngüz Camii'ne odak oluşturacak şekilde dikdörtgen formlu, simetrik ve fiskiyeli şekilde kullanılmıştır. Meydanda ki su kullanımının büyüklüğü, meydanın büyüklüğü ile kıyaslandığında iklimsel konforu sağlayacak büyüklükte değildir. Ayrıca su yüzeylerindeki ışıklandırma sönük kalmış ve bu alanın gece daha dikkat çekici kullanımını sağlayamamaktadır (Şekil 16).

Şekil 16. Alandaki su kullanımının gündüz ve gece görünümü (Anonim 2020b)

Kentsel donatı elemanlarının niteliği ve yeterliliği

Meydandaki oturma ihtiyacı Kayseri Kalesi önünde ve Bürüngüz Camii çevresinde ağaç altı oturma birimleri, bank ve duvar üstü oluşturulan sekiler ile giderilirken Tarihi Saat Kulesi'nin çevresinde ise kare şeklinde çiniler ve travertenler ile kaplanmış oturma birimleri ve tek kişilik küp taş oturma birimleri ile giderilmektedir. Alan genelinde sınırlı sayıda bulunan oturma birimleri ile oturma ve dinlenme ihtiyacı genel olarak giderilememektedir (Şekil 17).

Şekil 17. Alanda kullanılan farklı oturma birimleri (Orijinal, 2020)

Meydanda ve etrafında toplu taşıma araç durakları (otobüs ve raylı sistem) bulunduğundan meydan yoğunlukla geçiş amaçlı kullanılmaktadır. Ayrıca meydan ve çevresinde ticari alanların bulunması da alanda yaya trafiğini artırmaktadır. Bu nedenle meydan günün her saati farklı yoğunlukta her yaşta kullanıcı kitlesine sahiptir.

Hem alan ve çevresinde bulunan tarihi, dini ve kültürel yapıların ön plana çıkarılması amacıyla hem de alan ve çevresinde araç trafiğini yavaşlatmak amacıyla meydan yaya odaklı düşünülmüştür. Bu bağlamda meydanda yoğun kullanılan ve meydana yakın olan Cumhuriyet Mahallesi Yaya Bölgesi ile bağlantı sağlanarak yaya ağırlıklı dolaşım sistemi kurulmuştur. Böylece hem alan ve çevresinde araç trafiği yavaşlatılmaya çalışılmış hem de yayalar için konforlu ve güvenli alanlar oluşturulmuştur (Şekil 18).

Şekil 18. Meydandaki araç ve yaya trafiği (Anonim 2020b)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Tarih boyunca kentler, konum, iklim, tarih, ekonomi, sosyal ve kültürel değerlerin farklılık göstermesi nedeniyle farklı biçimlerde kurulmuşlardır (Bağbaşı, 2010). Farklı biçimlerde kurulan bütün kentlerin ortak noktası kentlinin bütünleştiği ve toplumsal etkileşimlerde bulunduğu açık alanların olmasıdır. Bu bağlamda kentte toplumsal bütünleşmeyi ve kaynaşmayı sağlayan, kente kimlik kazandıran ve kentin yaşanabilirliğinin göstergesi olan meydanlar önemli kamusal açık alanlardır (Yıldızhan, 2018).

Meydanları sınırlayan yapılar, simgesel, tarihi ve mimari değerleriyle çevreledikleri meydana nitelik ve anlam kazandırmaktadır (Altınçekiç ve Kart, 2000). Bağbaşı (2010) yaptığı çalışmada İstanbul'daki önemli kent meydanlarının külliye ve camii gibi dini merkezlerin çevresinde oluştuğunu, Çavdarlı (2019) da çalışmasında Isparta kent meydanının tarihi ve kültürel değere sahip birçok yapı tarafından çevrelendiğini ve meydana tarihi kimlik kazandırdığını ifade etmiştir. Bu bağlamda çalışma alanı birçok tarihi ve kültürel yapılarla çevrelenmiş, kentin tarihi kimliğini yansıtan bir meydandır.

Tarihi Kent Meydanı; “yüzyıllar süren dönem boyunca oluşan yollar, sokaklar, caddeler ve yapılar ile açık alanların kompleks bir biçimde bir araya gelmesinden oluşan alanlar” şeklinde ifade edilmektedir (Freeman, 1988; Sağlam, 2012). Kayseri Cumhuriyet Meydanı da bu anlamda tarihi kent meydanı şeklinde nitelendirilebilir. Ayrıca Zucker (1959) tarafından yapılan sınıflamaya göre alan tarihi ve kültürel yapılarla çevrili olduğu için kapalı meydan olarak sınıflandırılabilirken, vurgu alanı Atatürk Heykeli ve Saat Kulesi ile odaklandığı için de Karaman (1989) tarafından yapılan sınıflamaya göre de kare meydan olarak sınıflandırılabilir. Bir kentteki tüm yaya hareketleri, meydanlardan geçerek organize olur. Önemli olan, bu mekânların yalnızca içinden geçilip gidilen alanlar değil, gelinen mekânlar olmalarıdır (Alexander, 1977; Uçak, 2000). Bu bağlamda çalışma alanı çevresinde çok sayıda ticari alan ve iş merkezlerinin olması, otobüs ve raylı sistem duraklarının bulunması sebebiyle alan daha çok geçiş amaçlı kullanılmaktadır. Dolayısıyla Kayseri gibi büyük kentlerde yaşam temposu sebebiyle insanlar bu meydanı yeterince algılayamadan geçip gitmektedir.

Döşeme malzemesi, değişimiyle uyarıcı özelliği taşımaktadır. En klasik şekliyle, yaya ve taşıt trafiğinin ayırımını sağlamak için kullanılır. Sertleşen yüzey veya seviye farkıyla, kullanıcı, kullanım değişerek farklı bir alana geldiğini hisseder (Beazley, 1960). Dolayısıyla renk ve dokuda yapılacak küçük farklılıklar ile yayaları odak objeye ve belli doğrultulara yönlendirme sağlanabilir (Uçak, 2000). Çalışma alan genelinde meydanın tarihi ve kültürel değerlerini ön plana çıkaracak renkte döşeme kullanılmış, döşemede yapılan yönlendirme ile de meydandaki akslar ve alanlar kolay algılanabilmektedir. Mekânda bulunan seviye farkları döşeme ile ayrılarak farklı alanlara dönüştürülmede önemli rol oynamaktadır. Üst seviye kotda kalan alan döşeme farklılığı ile sahne görevi görürken, altta kalan alan ise insan ölçeğinde mekânlara dönüştürülebilir (Marcus ve Francis, 1998; Kılıç, 2001). Çalışma alanı genelinde kot farklılığı bulunmamaktadır. Tören alanında tasarlanacak kot farkı ile bu alanda resmi törenlerde kullanılacak bir sahne oluşturulabilir.

Meydanda çim veya dikili alanların oranı sert zemini geçmemelidir. Aksi takdirde mekân meydandan çok bir park niteliği kazanır. Sert zemin hâkim olmalıdır (Önder ve Alkanoglu, 2002). Ancak geniş çim yüzeyler, meydanın daha geniş algılanmasını sağlar (Yıldızcı, 1988; Uçak, 2000). Bu bağlamda çalışma alanı genelinde yumuşak doku yeterli görülmektedir. Fakat özellikle raylı sistem durağının ön tarafında bulunan sert zeminde kullanılan geniş çim yüzeyi alanın daha geniş algılanmasına neden olmaktadır. Karasah ve Sarı (2018)'e göre kent kimliğini bütüncül bir yaklaşımla destekleyen doğru bitkilendirme tasarımları kentsel mekânlarda etkili bir şekilde kullanılabilir. Bu bağlamda meydan genelinde sert zeminin yoğun olduğu alanlarda tasarlanan bitki kasalarının sayısı artırılarak ve kasalarda boylu, her dem yeşil doğal bitki türleri tercih edilerek hem alan insan ölçeğine indirgenmeli, hem kente kimlik kazandırılmalı hem de alanın kışında görsel etkisini sürdürmesi sağlanmalıdır.

Meydanlarda su yüzeylerinin; bitkisel materyal kadar önemli etkileri vardır (Önder ve Alkanoglu, 2002). Kent meydanlarında su öğeleri genel olarak odak noktası oluşturmak için

ya da estetik değeri arttırmak için kullanılmaktadır (Mutlu, 2016). Bu noktadan hareketle çalışma alanında kurgulanan su yüzeyi Bürüngüz Camii'ne ve raylı sistem durağına odak oluşturmuştur. Ancak bu alan ve tören alanı yaz aylarında yoğun bir şekilde güneş almaktadır. Bu yüzden hem bu alanlarda güneşin etkisini azaltacak hem de çalışma alanı genelinde bioklimatik konforu sağlayacak şekilde zengin ve geniş su kullanım alanlarına yer verilmelidir. Oturma birimleri dış mekân tasarımlarının önemli elemanlarıdır. Oturmak, dinlenmek, gözlemlemek için gerekli elemanlardır (Bağbaşı, 2010). Bu bağlamda çalışma alanında donatı eksiklikleri bulunmaktadır. Dolayısıyla hem kentlinin dinlenme ve oturma ihtiyaçlarını karşılayacak alanların sayısı artırılmalı, hem de halkın meydan kullanımını çeşitlendirebilecek şekilde mevcut kullanımlar yeniden ele alınarak yeni aktivite alanlarına yer verilmelidir.

Sonuç olarak tarih boyunca kentlerde açık mekân olarak merkezi konumda bulunan meydanlar, kent yaşamında sosyal iletişim ve etkileşimin gerçekleştiği önemli kamusal açık alanlardır. Kentsel peyzajda yapılan yanlış uygulamalar nedeniyle birçok tarihi kent meydanı kimliğini kaybederek çevresiyle uyumsuz ve niteliksiz mekânlara dönüşmektedir. Cumhuriyet Meydanı, çevresinde bulunan birçok tarihi, idari ve ticari yapılar ile birlikte (Roma Mezarları, sur, kapalıçarşı, içkale, Ok Burcu, Sahabiye Medresesi, Hunad Hatun Külliyesi, Zeynel Abidin Türbesi, Kurşunlu Camisi) ana ulaşım ağlarının kesişim noktasında bulunan yaya ve gösteri alanlarıyla birlikte kamusal açık alandır. Dolayısıyla Kayseri Tarihi Kent Meydanı (Cumhuriyet Meydanı) kent ile bütünleşmiş, tarihi değerini korumuş, her dönemin sosyal ve fiziki anlamda en çok kullanılan alanı olmuş ve tarihin dönemsel isteklerine göre biçim almış ülkemizin önemli kent meydanlarından biridir.

KAYNAKLAR

- Alexander, C., A., (1977) Pattern Language. *Oxford University Press*, New York, 128p
- Altınçekiç Çınar, H.S., & Kart, N., (2000) Kentsel Tasarım Sürecinde Meydanlar. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 50 (2), 111-120
- Anonim, (2020a) http://wowturkey.com/t.php?p=tr113/Alpaslan1453_Kale_Onden_1453.jpg, Erişim tarihi:19.06.2020
- Anonim, (2020b) <https://www.kayseri.bel.tr/kesfet-listeleme/cumhuriyet-meydani-genel-planlar>, Erişim tarihi: 19.06.2020
- Anonim, (2020c) <https://tr.pinterest.com/pin/805722189555668514/> Erişim tarihi: (21.06.2020)
- Anonim, (2020d) http://wowturkey.com/t.php?p=tr599/Said_Karahasan_BY8YcR0CYAAb-k5H16573.jpg , Erişim tarihi: (19.06.2020)
- Arın Samancı, K. M. (2019) Kayseri Meydanının Cumhuriyet Dönemi Modernizm Yaklaşımı Bağlamında Değişimi: Eski Hükümet Konağı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bağbaşı, G. (2010) İstanbul Kent meydanlarının Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Açısından İrdelenmesi, Sultanahmet, Beyazıt, Taksim, Beşiktaş, Ortaköy Meydanı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın.
- Beazley, E. (1960) Design And Detail Of The Space Between Buildings. *Architectural Press Ltd.*, London
- Bilgihan, G. (2006) Kentsel Meydanların Dönüşümü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bölümü, Anabilim Dalı, Kent Ve Çevre Bilimleri, Ankara, 116s.

- Çavdarlı, A. (2019) Kültürel Miras Ve Kent Kimliği Açısından “Isparta Tarihi Kent Meydanı Tasarımı”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Isparta.
- Erkiletlioğlu, H. (1998) Kayseri Yakın Tarihinden Notlar, *Kayseri Ticaret Odası Yayınları*, Kayseri.
- Freeman, M. (1988) Developers, Architch and Building Styles: Post War Redevelopment in Two Centers, *Tarans. Inst. Br. Georg. Na.13*.
- Gültekin, H. (1996) İstanbul'da Meydanların Peyzaj Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul, 82s.
- Hovardaoğlu, S., & Akın, N. (2010) “Kentsel katmanlaşmanın belgelenmesi: Kayseri Cumhuriyet Meydanı ve Yakın Çevresi”, *İstanbul Teknik Üniversitesi mimarlık, planlama, tasarım*. Cilt:9, Sayı:2, s.121-132, İstanbul.
- İnceiş, N. (2006) Kentsel Kamusal Mekan Kullanımında Cinsiyet -Güvenlik Etkileşimi Kadın İçin Mekanın Güvenliğinin Ankara Örneğinde İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Karatepe, Ş. (1999) Kendini Kuran Şehir, *Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları*, Kayseri.
- Karaman, A. (1989) Kentsel Peyzaj. *Yapı Dergisi*, s: 54.
- Karaşah, B., & Sarı, D. (2018) Kent Kimliğinde Etkili Bir Bileşen: Doğal Bitkiler, *Social Sciences Studies Journal*, Vol:4, Issue:6, p:5540-5545
- Kars, Z. (1995) Kayseri Sancağı 1922, *Kayseri Ticaret Odası Yayınları*, Kayseri.
- Kılıç, A. (2001) Kentsel Açık Alanların Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi: Kadıköy İskele Meydanı ve Yakın Çevresi. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kır, İ. (2009) Kent Meydanlarının Kent Kimliği Üzerine Etkileri: İzmir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Krier, R., (1991). Urban Space. *Academy Editions*, 173 s., Hong Kong.
- Lynch, K. (1960) The Image of The City. *The MIT Pres*, Cambridge, Massachusetts, 194p.
- Moughtin, C. (1992) Urban Design Jordan Hill, *Butterworth Architecture*, Oxford, 93p.
- Mutlu, E. (2016) Erzurum Havuzbaşı Meydanı Peyzaj Tasarım Senaryoları. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Önder, S., & Aklanoğlu, F. (2002) Kentsel Açık Mekan Olarak Meydanların İrdelenmesi. Selçuk Üniversitesi, *Ziraat Fakültesi Dergisi*, Konya, 11; 96-106.
- Özer, M. N., & Ayten, M. A., (2005) Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları. *Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 3(33), 96-103.
- Sağlam, H. (2012) Tarihi Kent Merkezlerinin Turizme Katkıları, Ulus (Ankara) Örneği Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 60s, Isparta.
- Soydan, O., Olgun, R., & Benliay, A. (2013) Geçmişten Günümüze Kent Meydanlarındaki Değişimler ve Kullanıcılar Üzerine Etkisi Antalya Cumhuriyet Meydanı Örneği, *Peyzaj Mimarlığı 5. Kongresi*, s:568-577, Adana.
- Şavklı, F., & Yılmaz, T., (2013) Kent meydanı kullanım nedenlerinin Antalya Cumhuriyet Meydanı örneğinde irdelenmesi. *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, Sayı:14, 138-142.
- Taşkın, N. (2019) Kentsel Kimliğe Etkileri Açısından Eskişehir Kent Meydanlarının Tarihsel Süreç İçerisinde İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Çanakkale.

- Tekinsoy, K. (2011) Kayseri'nin İmarı ve Mekansal Gelişimi, *Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Aydoğdu Ofset*, Kayseri.
- Trancık, R. (1986) Finding Lost Space. Van Nostrand Reinhold, New York.
- Uçak, İ. (2000) Meydan Mekanlarını Oluşturan Peyzaj Ögeleri: Ortaköy Meydanı Ve Bakırköy Özgürlük Meydanı Üzerine Bir İnceleme. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 112s. İstanbul.
- Yıldızcı, A. (1988) Bitkisel Tasarım. *Atlas Ofset*. İstanbul, 65s.
- Yıldızhan, H. (2018) Kent Meydanlarının Tasarım Yönünden İrdelenmesi: Isparta Kaymakkapı Meydanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Isparta.
- Zucker, P. (1959) Town And Square From Agora To The Village Green, *Columbia University Pres*, New York, 58p.